

УДК 336.71(043.3)

Головко О. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Харківського інституту Університету банківської справи*

Пугачова К. І., Литвин О. М.
*магістри
Харківського інституту Університету банківської справи*

Holovko O. H.
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of Finance and Financially-Economic Security Department
Kharkiv Institute of Banking University*

Puhachova K. I., Litvin O. N.
*Masters of
Kharkiv Institute of Banking University*

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКУ: ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІЗУ

FINANCIAL BANK STABILITY: ANALYSIS TOOL

Анотація. У роботі розглянуто стан банківської системи України. Розкрито методичний підхід до визначення фінансової стабільності банку за допомогою параметричних методів статистичного аналізу на прикладі ПАТ «КБ «ПриватБанк». Доведено доцільність використання індексного методу Кромонава.

Ключові слова: банк, фінансова стабільність, індексний метод Кромонава, узагальнена оцінка.

Вступ та постановка проблеми. Банк як невід’ємний суб’єкт господарювання в ринковій економіці постійно здійснює свою діяльність під впливом різних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. При цьому вплив таких факторів є постійно змінним унаслідок дії ринкових законів ведення економічної діяльності та конкурентної боротьби з боку інших установ, які надають послуги на фінансовому ринку. Також істотний вплив на діяльність банку здійснюють кризові явища, які є супутнім атрибутом недосконалого ведення господарської діяльності та механізмів його регулювання в ринкових умовах. Тож питання стабільного функціонування банку набуває важливого значення [1, с. 10].

Ураховуючи значимість впливу банків на розвиток інших суб’єктів господарювання та вразливість діяльності

банків з боку факторів зовнішнього середовища, важливим є визначення оцінки фінансової стабільності банку. Така оцінка може бути як відображенням якісних змін у розвитку банку, так і засобом для проведення можливого порівняння функціонування банку як з погляду різних часових інтервалів, так і з погляду обраних для розкриття такої оцінки системи індикаторів банківської діяльності. Однак визначити одностайно зазначену оцінку досить складно внаслідок існування цілої множини показників, що характеризують стабільність банку. Тобто питання визначення підходу до оцінки фінансової стабільності банку потрібно розглядати відповідно до тих показників банківської діяльності, які б характеризували його розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що питання аналізу фінансової стабільності

банків були предметом серйозних наукових досліджень і розглядалися в роботах багатьох учених-економістів: Г.М. Азаренкової, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, В.В. Глущенко, О.Г. Головка, А. Демиргус-Кунта, С.М. Дробишевського, Ж. Камінські, О.М. Карминського, В.В. Корнєєва, М.І. Крупки, М. Матовникова, Я.М. Міркіна, Л.О. Примостки, А.М. Ряховської та ін.

Метою даної роботи є розкриття теоретичних положень методичного підходу до визначення оцінки фінансової стабільності банку та його практичне застосування.

Результати дослідження. У період загальної нестабільності економіки і, відповідно, банківської системи країни необхідно звернути особливу увагу на аспекти фінансової стабільності банків та засобів їх підтримки. Беручи до уваги, що в 2014 р. Україна пережила безпрецедентне поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз, конфлікт на сході України разом із накопиченими у попередні роки макроекономічними дисбаланси, не дивним стало руйнування макрофінансової стабільності держави. Дії Національного банку у цей складний період були радикальними і системними, цілком відповідали викликам важкої кризи.

У 2015 р. банківська система України увійшла з невирішеними проблемами 2014 р. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим, недостатній рівень корпоративного управління зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

За рік банки здійснили відрахувань у резерви на суму 103 млрд. грн. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості – за 2014 р. збитки банківського сектору склали майже 53 млрд. грн. [2, с. 16].

Взагалі, протягом останніх років кількість банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України, скоротилася. У табл. 1 подано динаміку зміни кількості банків України.

Отже, за 2014 р. було визнано неплатоспроможним 23 банки, по 17 з яких були прийняті рішення про ліквідацію. Крім того, у двох банків були відкликані та анульовані банківські ліцензії у зв'язку з анексією Криму. Останні півроку тривало очищення банківської системи від неплатоспроможних банків.

Важливість відстеження фінансової стабільності банку пояснено прагненням досягти безперервного функціонування банків під впливом факторів зовнішнього середовища внаслідок його постійної змінності.

Проведемо узагальнену оцінку фінансової стабільності на прикладі ПАТ «КБ «ПриватБанк», оскільки під-

вищення нестабільності зовнішнього середовища, особливо під час фінансової кризи, спонукало банк значно зменшити обсяги кредитування, що призвело до скорочення процентних доходів та переходу від агресивної кредитної політики до помірної.

ПАТ «КБ «ПриватБанк» є міжрегіональним універсальним та системним банком, орієнтованим на обслуговування приватних осіб і корпоративних клієнтів усіх форм власності, має один з найбільших обсягів капіталу і чистих активів.

ПАТ «КБ «ПриватБанк» швидко набув популярності, оскільки одним з перших представив пластикові картки, встановив банкомати та отримав міжнародний рейтинг завдяки здійсненню міжнародних розрахунків, які мали надзвичайну актуальність через дезінтеграційні світові процеси.

Найвідомішою серед банківських аналітиків країн СНД і Балтії є методика рейтингової оцінки, розроблена групою економістів під керівництвом Кромонава В.С. Вона ґрунтується на застосуванні індексного методу і найповніше відображає фінансово-економічні аспекти діяльності банківських установ. За методикою Кромонава рейтингова оцінка діяльності банків складається поетапно [4, с. 70]:

1) На основі даних балансу банку визначаються його абсолютні параметри, а саме: параметри капіталу; параметри зобов'язань; параметри активів.

2) Шляхом співвідношення зазначених параметрів обчислюються параметричні коефіцієнти:

- k1 – генеральний коефіцієнт стабільності;
- k2 – коефіцієнт миттєвої ліквідності;
- k3 – крос-коефіцієнт;
- k4 – генеральний коефіцієнт ліквідності;
- k5 – коефіцієнт захищеності капіталу;
- k6 – коефіцієнт фондової капіталізації прибутку.

3) Розраховується поточний індекс стабільності, для чого отримані коефіцієнти нормуються евристичним методом, перемножуються на емпіричну вагу і підсумовуються. Евристичний спосіб нормування полягає в тому, що коефіцієнти всіх банків діляться на відповідні коефіцієнти, так би мовити, ідеального банку, який підтримує на оптимальному рівні співвідношення між стабільністю та прибутковістю. Згідно з методикою, «оптимально стабільним» вважається банк, який має такі значення показників: k1 = 1, k2 = 1, k3 = 3, k4 = 1, k5 = 1, k6 = 3.

Інакше кажучи, цей банк повинен:

- вкладати в ризикові (робочі) активи кошти в обсязі, що дорівнює власному капіталу;
- тримати у ліквідній формі кошти в обсязі зобов'язань до запитання;
- мати зобов'язань утричі більше, ніж ризикових (робочих) активів;

Таблиця 1

Динаміка зміни кількості банків України [3]

Назва показника	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.10.2015
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180	163	122
з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	40
у т. ч. зі 100%-м іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19	18
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	37,9

- тримати у ліквідній формі та у вигляді капітальних вкладень кошти в обсязі сумарних зобов'язань;
- мати капітальні активи в обсязі власного капіталу;
- мати власний капітал, який утричі перевищує статутний фонд.

4) На підставі кількісних значень параметрів і коефіцієнтів та з огляду на деякі інші критерії окремі банки вилучаються з рангу як такі, що не є повноцінними кредитно-банківськими установами. Остаточо банки ранжуються у рейтинговому списку у порядку зменшення значень їх рейтингових індексів.

5) Розраховується синтетичний індекс стабільності, який дає змогу вирівняти спричинені випадковими подіями коливання поточного індексу: відхилення від середнього задає інтервал значень, в якому перебуває досліджувана величина. Отже, різницею між середнім значенням та розміром його середньоквадратичного відхилення є гранична величина, відносно якої показник того чи іншого банку, який залишився у списку, навряд чи може бути меншим.

Але методиці Кромонава притаманні певні недоліки. Параметр ризикових активів навряд чи можна ототожнювати з параметром працюючих активів, адже до останніх належать і деякі ліквідні активи.

Установлені методикою Кромонава еталонні значення коефіцієнтів k_1, k_3, k_4 викликають сумнів. Так, генеральний коефіцієнт стабільності k_1 , який дорівнює 1, означає, що ризикові активи банку повинні дорівнювати розміру власного капіталу. Однак на практиці платні пасиви в кілька разів перевищують власні кошти банку. Якби банк оперував робочими активами, що приносять прибуток, в обсязі власного капіталу, то дуже швидко став би збитковим, оскільки не зміг би відшкодувати собівартість залучених коштів. Сумнівним є й розмір коефіцієнта k_3 , що стимулює банки вкладати в робочі активи лише третину від сумарних зобов'язань, а не всі залучені кошти (за вирахуванням обов'язкових та інших резервів).

Окремо взятий генеральний коефіцієнт ліквідності k_4 стимулює банки займатися капіталізацією своїх активів. Але банківська практика свідчить, що нарощування обсягу капітальних вкладень обертається серйозними проблемами, пов'язаними з ліквідністю. Із погіршенням ліквідності нерухомість та інші власні основні засоби банку не в змозі забезпечити його зобов'язань. Зате в інтегральному показнику стабільності Кромонава адекватно враховується значущість зазначених коефіцієнтів. Зокрема, велика питома вага коефіцієнтів k_1 і k_2 у разі суттєвого зростання капітальних вкладень цілком компенсує поліпшення показника k_4 за рахунок капіталізації активів і зумовлює необхідність збільшення суми ліквідних активів банку, що цілком обґрунтовано.

Стабільність банку – один із найважливіших показників його фінансового стану. Саме останньому слід надавати першочергове значення у рейтинговій оцінці. Пріоритетність використання цього показника зумовлюється такими факторами:

- 1) розмір власного капіталу банку – найбільш стійка і відносно стала частина його пасивів, яка найменше зазнає впливу зовнішніх факторів;
- 2) власний капітал відіграє роль страхового фонду, що гарантує збереження інших коштів;
- 3) завдяки своїй стабільності власний капітал є джерелом ризикових операцій, які приносять найбільший прибуток банку.

Формули для розрахунку зазначених показників наведено в табл. 2.

Перед тим як вирахувати загальний бал, кожному коефіцієнту присвоюється питома вага його значущості для клієнтів. Визначення підсумкового балу стабільності банку здійснюється за такою формулою:

$$N = 45 \cdot K_1 : 1 + 20 \cdot K_2 : 1 + 10 \cdot K_3 : 3 + 15 \cdot K_4 : 1 + 5 \cdot K_5 : 1 + 5 \cdot K_6 : 3.$$

Для власних розрахунків було обрано дані щоквартальної звітності ПАТ «КБ «ПриватБанк» за три квартали 2015 р. (табл. 3) [5].

Таблиця 2

Формули розрахунків коефіцієнтів та їх характеристика

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика	Критична межа	Вагомість
Генеральний коефіцієнт стабільності	$K_1 = K/AP$, де K – власний капітал, AP – робочі активи	Показує рівень забезпечення покриття ризикових вкладень банку його власним капіталом, за рахунок якого погашатимуться можливі збитки у разі неповернення будь-якого активу	1	45
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K_2 = LA/OB$, де LA – ліквідні активи, OB – зобов'язання до запитання	Показує, чи використовує банк кошти клієнтів як власні кредитні ресурси	1	20
Крос-коефіцієнт	$K_3 = CO/AP$, де CO – сумарні зобов'язання	Показує рівень трансформації сумарних зобов'язань перед ошадниками, кредиторами та інвесторами у кредити, інвестиції та посередницькі послуги	3	10
Генеральний коефіцієнт ліквідності	$K_4 = (LA + 3K)/CO$, де $3K$ – захищений капітал у вигляді будівель, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів	Показує забезпеченість коштів, що довірені банку клієнтами, ліквідними активами, нерухомістю, цінностями, тобто характеризує здатність банку в разі неповернення виданих позик задовольнити вимоги кредиторів у мінімальний термін	1	15
Коефіцієнт захищеності капіталу	$K_5 = 3K/K$	Показує, як банк ураховує інфляційні процеси і яку частину активів розміщує у нерухомість, цінності та обладнання.	1	5
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$K_6 = K/CK$, де CK – статутний капітал	Характеризує ефективність діяльності і незалежність від окремих засновників	3	5

Таблиця 3

Показники фінансового стану ПАТ «КБ «Приватбанк» за I–III квартали 2015 р. (тис. грн.)

Показники	I квартал	II квартал	III квартал
Грошові кошти та їх еквіваленти	24 923 820	25 634 944	24 979 028
Кошти в НБУ	1 126		
Торгові цп	44	40	29
Кошти в інших банках	2 863 232	3 445 237	2 883 828
Кредити та заборгованість клієнтів	186 706 383	179 563 968	181 362 098
ЦП на продаж	1 458 028	1 355 374	1 386 973
ЦП до погашення	210 984	189 138	193 748
Основні засоби	3 011 911	3 012 041	2 900 083
Інвестиції в асоційований капітал	434 797	434 797	434 797
Інвестиції в нерухомість	10 119	13 461	13 795
Кошти юридичних осіб на вимогу	29 454 791	21 351 660	21 872 401
Кошти фізичних осіб на вимогу	22 228 446	22 726 759	23 482 165
Усього зобов'язань	224 947 340	214 786 095	216 532 320
Статутний капітал	18 100 740	19 100 760	21 256 469
Власний капітал	23 093 797	25 222 583	25 277 041

Таблиця 4

Параметричні коефіцієнти ПАТ КБ «ПриватБанк» за I–III квартали 2015 р.

Коефіцієнти	I квартал	II квартал	III квартал	Ваговий коефіцієнт
K1	0,09	0,11	0,11	45
K2	0,75	0,69	0,68	20
K3	0,91	0,89	0,9	10
K4	0,72	0,78	0,76	15
K5	0,33	0,33	0,33	5
K6	1,28	1,32	1,19	5
N	36,66	37,27	40,55	

Результати власних розрахунків параметричних коефіцієнтів ПАТ «КБ «ПриватБанк» за три квартали 2015 р. наведено в табл. 4.

Якщо отримане значення вище 40–50 балів, то банк вважають достатньо стабільним, якщо нижче 25–39 балів, то стабільність банку є сумнівною.

За даними щоквартальної звітності протягом трьох кварталів 2015 р., ПАТ «КБ «ПриватБанк» вважається достатньо стабільним. У табл. 4 представлено узагальнену оцінку фінансової стабільності ПАТ «КБ «ПриватБанк». Таким чином, фінансова стабільність банку була найкращою у III кварталі 2015 р., оскільки узагальнена

оцінка склала 40,55. Слід звернути увагу на те, що значення є граничним. Тож, на нашу думку, керівництву банку все ж таки необхідно звернути увагу та фінансову стабільність, щоб у майбутньому не допустити кризових явищ та проблем із платоспроможністю, ліквідністю.

Висновки. Таким чином, у результаті дослідження було визначено підхід щодо визначення оцінки фінансової стабільності банку, який урахує різні аспекти діяльності банку шляхом обрання параметричних коефіцієнтів. Даний підхід може бути застосований для узагальнення з погляду різних часових інтервалів функціонування банку.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г.М. Фінансова стабільність розвитку банків : [монографія] / Г.М. Азаренкова, О.Г. Головка, В.В. Смирнов. – К. : УБС НБУ, 2011. – 191 с.
2. Банківська система-2015: виклики та перспективи / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
4. Фетисов Г.Г. Устойчивость коммерческого банка, рейтинговые системы ее оценки / Г.Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 136 с.
5. Офіційний сайт ПАТ «КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua>.

Аннотация. В статье рассмотрено состояние банковской системы Украины. Раскрыт методический подход к определению финансовой устойчивости банка с помощью параметрических методов статистического анализа на примере ПАО «КБ «ПриватБанк». Доказана целесообразность использования индексного метода Кромонава.

Ключевые слова: банк, финансовая стабильность, индексный метод Кромонава, обобщенная оценка.

Summary. The state of the Ukrainian banking system is examined in the article. A methodical approach to determine the financial stability of the bank using parametric methods of statistical analysis on the example of PJSC "PRIVATBANK" is revealed. We proved the feasibility of using the index method of Kromonov.

Key words: bank, financial stability, Kromonov index method, generalized evaluation.